

Developments in Science Teaching In India At Present

In the present scenario there is lack of discipline among the students. So Science education should be Value oriented. Science education should be placed in the core curriculum. should. It should be as per the requirement of society and individual both. Today's society is based on science and technology. Both curriculum and methods of teaching should be technology oriented and may be include some innovative methods of science teaching.

BHUPENDRA SINGH

Introduction :

Science is a systematic body of knowledge. The knowledge of this universe is collected through observations and explorations, On the basis of this collected information we formulate hypotheses theories, laws, principles, concepts, models. The factual data, laws, principles' and concepts are the products of science. This is the static view of science according to which science is an accumulated and systematized body of knowledge. The subject matter or content of science presented in any textbook of science is the product of science.

The continuous observation and experimentation done by the scientists result in new discoveries and inventions due to which the products of science also change. The old concepts, principles, models, laws, theories are either rejected or modified to give new laws, principles, theories. Consequently, the products of science are constantly changing. The products of science as discovered by scientists are not an end in itself but science is a cumulative and endless series of empirical observations and experimentation which not only result in formulation of new concepts and theories but are also subject to modifications in the light of new empirical observations. This section contains new approaches which have been tried over the years to build scientific knowledge.

(1) Science A Process Approach (SAPA) : Science is not merely an accumulation of facts and knowledge but science is a process and method of explaining and accumulating these facts and knowledge. Science is the process and method and not merely the results of the process. The knowledge itself is important but more important is the

method of explaining that knowledge. The process of science is the dynamic view of science.

The skills which are developed and used due to teaching of science are called as 'science process skills', which are not only important for scientists but also for each and every citizen of India.

The basic science process skills are :

(1) Observing	(2) Classifying
(3) Measuring	(4) Communication
(5) Predicting	(6) Inferring
(7) Interpreting Data	(8) Experimenting

Much of modern science teaching and related instructional materials are based upon process approach which emphasize that "science is doing. science is discovering, science is predicting and science is problem solving". Further, in the context of this study the process of problem solving includes observing, classifying, measuring, interpreting, predicting models, testing hypotheses, generalizing and verifying. In addition to problem solving, the processes which the investigator has selected for the purpose of the present study are 'Hypothesis-Making and Hypothesis-Testing'. It is assumed that when science is taught through these two processes it might result into two abilities which have been operationally termed as 'Hypothesis Making Ability' (HMA) and 'Hypothesis Testing Ability' (HTA). These two abilities, according to Frederickson (1975), form an important aspect of the creative process in science and are in general related to the eight processes listed above but more scientifically to the processes of predicting, inferring and interpreting scientific data.

(2) Environmental Approach : There are many ways to teach environmental issues. Before teaching the curriculum issues the teacher state the desired outcomes and approaches for imparting environmental knowledge. A teacher's intent is to promote an awareness of environmental issues, or to lead students towards a shift in their own environmental behavior. In the present study there are several scientific issues which reflect the environmental approach, There are advantages of various approaches, but it is important to consciously consider what the goals of teaching are and how can the teachers best achieve them through:

The discovery questions, like Yashpal's 'discovered questions', is the problem solving approach which is interdisciplinary in nature. The students are encouraged to take real life experiences through 'discovered questions' of Yashpal's problem solving approach.

(3) Integrated Approach To Science Teaching : Beginning with the early experimental work of the Gestaltists in Germany and continuing through the 1960s and early 1970s, research conducted on science problem solving through tasks were relatively simple. At these experiments appeared new to the participants. Various reasons are given in the choice of simple new tasks. They had clearly defined optimal solutions. These problems were solvable within a relatively short time frame. The researchers could also trace participants' problem-solving steps. Simple laboratory-based tasks can be useful in defining the steps of reasoning that underlie problem solving.

Science as taught in high school classes might be viewed as a body of accepted hypotheses; accepted, but not proven, since most of the interesting statements of science are of conditional type. Testing of a hypothesis require an attempt to find a disconfirming case. In other words, an experiment that can only yield confirming cases does not really test the hypothesis, though the mechanism of theory testing in science involves ideas much more complex than the above simple notions.

"Education", according to Guilford (1962,p. 344), "has been too much dominated by learning theories based upon S-R model of Thorndike, Hull, Pavlov and Skinner. People are not to be considered rats or pigeons. We must apply a psychology that makes full use of their intellectual potentialities and creative talents. Too much emphasis on the traditional learning theories and comparatively less attempts made by psychologists on the higher mental processes including problem solving, hypothesis formulating, concept attainment and creative thinking as essential aspects of simple or complex thought process have led the researchers to shift the centre of research from a 'learning child' to a 'thinking child'.

3D Animation Method :

There are many methods of teaching physical science like CAI, CAM, Heuristic method etc., leaving all these methods teaching can be done with 3D animation method. 3D animation can be useful for teaching physical science in

this age because we now live in an information society. 3D animation may provide a useful tool for learning physical science .It may provide a framework for concepts understanding e.g. models of surface shape, models of solar system, models of atomic structure. It may provide a context in which students can come to understand mathematical concepts in a visually concrete setting. 3D animation may help to break up lecture format and access to levels of understanding things at conceptual level. A lot of dimension that use 3D animation whereas in mind's eye have limited number. We may show any object by 3D animation with slight variation of position between subsequent frame at specific rate more effective than other. 3D animation technology allows us to stitch the flat photo together to create a 360 degree, 3D panorama of a phenomenon. We can move an image by 360 degree through 3D animation technology. E.g., if we want to teach the complex phenomena like solar eclipse or DNA helix model we can not demonstrate it by traditional aids, but we can demonstrate it by animation technology.

The concept of virtual laboratory can be possible through 3D animation technology. The new phenomenon 3rd dimension is set to enter our lives. We are on the dawn of a display technology revolution). The advantages of this technology is that, it may reach beyond our existing, perceptual capacities and even beyond their extension through instrumentation. By pushing our imagination power beyond the limit of perceptible, we can sometimes catch a glimpse of something quite alien to our ordinary phenomenon, through animation technology we may convert abstract concept into concrete form. Linn (2003) reported that visualizations of abstract phenomena are most useful. 3D animation can also be helpful for students with physical disabilities, behavioral disorders, or difficulties with fine motor skills, coordination or spatial perception. When conducting experiment in class, a student who is unable to hold a laboratory tools or make precise movements would typically be unable to participate fully, relying instead on a lab partner or aide to perform the physical actions (Bernhard and Bernhard, 1998). Similarly, a child with vision impairment may be unable to see well enough to identify physical characteristics of any matter and its parts. These students would be able to participate on some level, their disability would present a barrier to full engagement. However using a virtual experiment in virtual lab. Virtual laboratories perhaps provide more access than any other tool in physics, enabling all students to participate in normally unavailable activities. ...students would be able to engage in the activity to some extent as their peers using a mouse or switch to make precise cuts on the screen, using a screen magnifier to examine experiment, or hearing text read aloud. Students need hands-on experience to understand how to conduct experiments in the laboratory. But with virtual labs, we can easily run thousands of experiments, changing the variables and getting results in minutes instead of laboriously repeating procedures by hand. Liz Pape, (Wired, 2007) As the technology becomes

smaller and less expensive with more capabilities, and enhance our quest for student inquiry.

(4) Yashpal's Random Curiosity Approach : In addition to the above mentioned approaches namely, “Science an Environmental Approach; Science - as Content Approach, Integrated Approach and Science-A Process Approach (SAPA), one important approach has recently been developed and implemented is by Prof. Yashpal, who points out that random ideas and questions about science and natural phenomenon come to ones mind which require a problem solving creative/integrated approach. Yashpal makes use of newspaper media by inviting questions from the students, teachers and members of public which are answered by Prof. Yashpal. These questions are called 'discovered questions' by him and are from the disciplines of physics, chemistry, biology space and astronomy. He gives answers by making simple interpretation of scientific phenomenon in a specified column of the 'Tribune', Chandigarh. So far he has answered more than 500 questions in easy language. He has made a very meaningful departure from the routine textbook based questions. The first volume of about 500 questions have been published by the NCERT(2007). Conceptually this 'questions-answer' approach has been termed as 'Random Curiosity'. The investigator has made use of this approach and studied it, effectiveness, both quantitatively and qualitatively 'desire to learn'

Conclusion :

The teaching of science imparts training in the “scientific method” and develops various other abilities including “scientific attitude”, “scientific skill”, “scientific interest” and “scientific appreciation”, these are very valuable.

Science can be taught by using many methods Yashpals problem solving method through 'Discovered Questions' is considered important to achieve the objectives of learning. The NCF (2005) also suggests that curriculum should help learners to become partners in the construction of knowledge. “What we call teaching has very little to do with teaching. This seems like a hard saying, but we all know it is a true one. The stereotype of the teacher is that of a person who composes and transmits verbal structures intact and records them in a form ready for transmission during what are known as examination periods. The implication clearly is that nothing of any importance happens at either end except a kind of phonograph”. i.e. Should we think like mechanical form of teaching or in just knowledge construction.

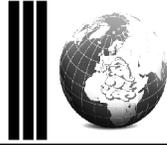
look at the researches science education reveals that the various studies have compared the two teaching strategies, where one of the teaching strategy is usually activity-oriented either in terms of achievement in science concepts or in terms of science process skill acquisition. Many of the studies have shown the contribution of science activities in science process skill acquisition, question-answer method in problem solving approach of Prof. Yashpal in various branches of science, especially physical science

activities in learning science concepts and science processes. Currently there are some interesting developments in problem-based learning which include the use of technology to support problem-based learning research which bridges the gap between theory and practice and extends knowledge about developing and improving problem-based learning in everyday practice.

References :

- (1) Grewal, Avinash.(1988). *Hypothesis Making and Hypothesis Testing Abilities*. Agra National Psychological Corporation.
- (2) Grewal, Avinash. (1974). *A Study of Hypothesis Making and Hypothesis-Testing Ability in Science*, M.Ed. Dissertation, Bhopal University, Bhopal.
- (3) Grewal, J. S. (2004). *Teacher Roles*, Encyclopedia of Indian Education (VI.II), New Delhi: NCERT.
- (4) Hunstsberger,J.(1976) *Developing Divergent Productive Thinking In Elementary School Children Using Attribute Games and Problems*. *Journal of Research in Science Teaching*, Vol.3(2),pp.185-191.
- (5) Torrance,E.P. *Guiding Creative Talent*, New Delhi: Prentice Hall of India, Pvt.Ltd,1969.
- (6) Yeh Yu-chu, et al., (2006). *The Development of "the Preschoolers' Creativity Test"*. *Psychological Testing*, 52(1), pp 129~254.
- (7) *Volume Survey of Research in Education,1988-92 Vol.II.P. 1239*, New Delhi, NCERT,2000.
- (8) Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman (Eds.). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Use of Natural Resources In The Electronic Devices With Respect To Green Computing

This paper presents a literature review and classification scheme of green computing research. The literature review consists of many papers or articles published in journals/magazines/news/websites that are appropriate outlets for green computing research. The paper show innovation need in the electronic device to run on the natural resource rather than Electrical Energy which help to made energy efficient product. A comprehensive list of references is presented. This review will provide a rich literature source for anyone interested in green computing research and help simulate further research.

SAURABHA. GHOGARE

Introuction :

Before getting through all the consecutive issues we should first understood what is Green computing, need of green computing.

Green computing is the term used to denote efficient use of resources in computing. This term generally relates to the use of computing resources in conjunction with minimizing environmental impact, maximizing economic viability and ensuring social duties. Green computing or green IT is defined as "the study and practice of designing, manufacturing, using, and disposing of computers, servers, and associated subsystems such as monitors, printers, storage devices, and networking and communications systems efficiently and effectively with minimal or no impact on the environment[1]. The goals of green computing are reduce the use of hazardous materials, maximize energy efficiency during the product's lifetime, and promote the recyclability or biodegradability of defunct products and factory waste[2]. Research continues into key areas such as making the use of computers as energy-efficient as possible, and designing algorithms and systems for efficiency-related computer technologies.

One of the first manifestations of the green computing movement was the launch of the ENERGY STAR program back in 1992. Energy Star served as a kind of voluntary label awarded to computing products that succeeded in minimizing use of energy while maximizing efficiency products like computer monitors, television sets and temperature control devices like refrigerators, air conditioners, and similar items.

One of the first results of green computing was the Sleep mode function of computer monitors which places a

consumer's electronic equipment on standby mode when a pre-set period of time passes when user activity is not detected. As the concept developed, green computing began to encompass thin client solutions, energy cost accounting, virtualization practices, eWaste, etc.

Natural Resource :

Natural resources occur naturally within environments that exist relatively undisturbed by mankind, in a natural form. A natural resource is often characterized by amounts of biodiversity and geodiversity existent in various ecosystems. Natural resources are derived from the environment. Some of them are essential for our survival while most are used for satisfying our wants. Natural resources may be further classified in different ways. Natural resources are materials and components (something that can be used) that can be found within the environment. Every man-made product is composed of natural resources (at its fundamental level) Green computing help on recycling and reducing the electricity .there are various technique applied in green computing like safe mode etc but beyond this we can use more such application in our electronic devices to make it more efficient .

Some of the Natural resource we can be used in computer and Electronic devices which can be discuses as below:

(1) Light Resources :

Light is an electronic magnetic radiation of visible light. All life on earth is dependent on light energy from the sun. We can use the light resource in our monitor while using them. By using some technique some of the colour can be replaced by natural light or we can adjust the brightness and

some other function of our monitor. While researching on this topic the idea comes in my mind that by applying some technique the monitor can absorb the light present on the environment and run the monitor. By absorbing the light present in the environment our product will be energy efficient and comes in the categories of green computing.

(2) Energy Resources :

Energy resource is about way of getting energy so we can generate electrical power. The Electronic device will absorb the energy present on the environment or the energy which can be created by Human Being on any other thing such energy can be absorbed by electronic device and run on that energy. Such energy will then help the devices to automatically refill their battery and make it more energy efficient.

These are the two energy discuses in this paper and i really think that if such energy comes in the electronic device our product will energy efficient and comes in the categories of green computing.

Advantage :

(1) By using the light Energy the devices which can be used Monitor will be will be more energy efficient.

(2) The clarity of the Monitor will be increase.

(3) Reduce the use of electricity.

(4) Proper utilization of Natural resource.

(5) As we know all these natural resource are free of cost so it help the manufacturer to made the product which will be run on natural resource and just because of it can be used natural resource the demand of product will also be increase.

(6) Even if the Natural resource is failed to run the device so we can switch to electrical energy.

Conclusion :

Choosing Natural resources play the important role in electronic devices. It will give us energy efficient product .If the manufacturer able to use the natural resource in the electronic devices then the product will definitely comes in the categories of green computing. Moreover the researcher will research more on this topic and definitely comes with lot of new idea which will help the manufacturer to create such product.

References :

(1) San Murugesan, "Harnessing Green IT: Principles and Practices," *IEEE IT Professional*, JanuaryFebruary 2008, pp 24-33.

(2) E. Curry, B. Guyon, C. Sheridan, and B. Donnellan, "Developing a Sustainable IT Capability: Lessons From Intel's Journey," *MIS Quarterly Executive*, vol. 11, no. 2, pp. 6174, 2012.

(3) http://en.wikipedia.org/wiki/Natural_resource

(4) <http://greenelectronics.com>

अंबाजोगाईतील बचत गटाच्या माध्यमातून महिलांचे सक्षमीकरण : एक अभ्यास

प्रस्तुत लघुशोधनिबंधाच्या अध्ययनासाठी अंबाजोगाई येथील बचत गटांचा व त्याद्वारे होणाऱ्या महिलांचे सक्षमीकरण यांचा अभ्यास केला. बचत गटातील अध्यक्ष व सचिव यांच्यासहीत सर्वच महिलांचे प्राथमिक पद्धतीने तथ्य संकलन केले. प्रश्नावलीद्वारे मुलाखती घेतल्या निरीक्षणे केली हे तथ्य संकलन केल्यानंतर गोळा केलेल्या शाब्दीक तथ्यांची आलेखात मांडणी करण्यात आली. आलेखाच्या सहाय्याने सारण्या तयार करण्यात आल्या त्यानंतर सारण्यांचे वर्णन तयार करून विश्लेषण करण्यात आले. दुय्यम पद्धतीद्वारे पुस्तके व मासिके यांचा आधार घेण्यात आला.

शेख आर.आर.

प्रस्तावना :

बचत गटाची निर्मिती ही सर्वप्रथम एका महान व्यक्तीच्या सृजनशीलतेतून झाली ती महान व्यक्ती डॉ. मोहम्मद युनुस जे ग्रामीण बँकाचे जनक म्हणून ओळखले जातात. व जे नोबेल विजेते आहेत. त्यांच्या विचारानुसार बचत गटाची म्हणजेच स्वयंसहायता गटाची संकल्पना पुढे आली. ज्यावेळेस बांगलादेशात 1974 मध्ये दुष्काळाची आपत्ती कोसळली होती तसेच खेड्यांमध्ये भयानक दारिद्र्य नजरेस येत होते 'जोबरा' भूमिहिनांच्या गावात महिला जगण्यासाठी धडपडत होत्या. सावकारी पाशात अडकलेल्या लोकांना कसलाही अर्थिक आधार नव्हता. म्हणून डॉ. मोहम्मद युनुस यांनी जोबरा गावातील 40 जनांना आपल्या खिशातून कर्ज रूपात पैसे दिले ही कर्जे अत्यल्प होती. कोणतीही बँक अशी कर्ज देत नाही. अशा विनातारण कर्जाची परतफेड वेळेत करण्यात आली. गरीबांना दिलेले कर्ज बुडणारच ही कल्पना बँकांची होती परंतु डॉ. मोहम्मद युनुस यांनी ती फोल ठरवली. यांच्या मते गरीबांना दिलेली कर्जे ते पूर्ण रकमेसह वेळेत परत करतील याचा अनुभव जोबरा गावात आला. अंबाजोगाई येथील बचत गटाचा इतिहास :

अंबाजोगाईत बचत गटाची स्थापना दि. 01/12/1997 रोजी झाली व त्याची प्रत्यक्ष सुरुवात सुवर्ण जयंती शहरी रोजगारमधुन झाली त्यावेळेस अंबाजोगाईत खाजगी बचत गट चालायचे. ही संकल्पना डॉ. मोहम्मद युनुस यांच्या स्फुर्तीदायक कार्यातून पुढे आलेली होती. त्यांनी गरीब लोकांसाठी केलेले कार्य, बचत गटाला लावलेला हातभार, त्यातून बचतगट कसा निर्माण केला, त्यातून बचत कशी करायची या कार्याविषयी सतत वर्तमानपत्रात लेख यायचे. व हे लेख वाचून इथल्या लोकांनी आदर्श मिळविला. व अंतरीक शक्तीने अंबाजोगाईत देखील बचत गटाची उभारणी केली. त्यावेळेस श्री. महादु मस्के हे नगराध्यक्ष होते. यांच्या अध्यक्षतेखाली

बचत गटाची स्थापना झाली.

याच वेळी नगरपालिकेमध्ये शासनाकडून पत्र आले की, नगर पालिकेतर्फे सुवर्ण जयंती शहरी रोजगार योजनेमधुन बचतगट चालवावे. ही योजना केंद्र शासनाची आहे यामध्ये 75 खर्चाचा वाटा केंद्र शासन करेल व 25 खर्च राज्यशासन करेल अशी ही योजना होती.

सुरुवातीला अंबाजोगाईत जे बचत गट चालायचे ते फक्त दारिद्र्य रेषेखालील स्त्रियांसाठीच नव्हे तर सर्वच सामान्य स्त्रिया या बचत गटामध्ये सहभागी व्हायच्या. यांच्यावर कुटलीच बंधने नव्हती. नंतर नंतर शासनाच्या परिपत्रकानुसार फक्त दारिद्र्य रेषेखालील महिलांसाठीच बचतगट चालवले जायचे व ते सुवर्ण जयंती रोजगार योजनेमधुन 05/04/1999 पासून चालविण्यास सुरुवात झाली.

स्वयंरोजगार योजनेमध्ये हासेगांवकर सर काम करण्यासाठी आले तेंव्हा आष्टीकर साहेब हे मुख्य अधिकारी होते व त्यांनी बचत गट स्थापन करण्यासाठी प्रोत्साहन दिले.

संशोधन पध्दती :

अध्यायनाची उद्दीष्टे :

(1) बचत गटाद्वारे महिला सक्षमीकरणाचे चिकीत्सक अभ्यास करणे. (2) स्वयंसहाय्यता बचत गटाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी अभ्यासणे. (3) महिला सक्षमीकरणाच्या प्रक्रियेत स्वयंसहाय्यता बचत गटाच्या कार्याचा अभ्यास करणे. (4) बचत गटामधुन महिला सक्षमीकरणासाठी नवीन योजना राबविण्यासाठी शासनाला प्रेरित करणे. (5) स्वयंसहाय्यता बचत गटातील अर्थिक, सामाजिक, राजकीय पार्श्वभूमीचे विश्लेषण. गृहीत कृत्ये :

(1) आर्थिकपेक्षा कमकुवत असलेल्या महिलांच्या जीवनात बचतगटाचे अनन्य साधारण महत्व आहे. (2) बचत गटामुळे महिलांना आर्थिक संरक्षणाची हमी मिळाली त्यामुळे त्यांच्यात परिवर्तन घडून येत आहे.

शोधछात्रा (समाज विज्ञान), एस.आर.टी. महाविद्यालय, अंबाजोगाई (महाराष्ट्र)

तथ्यसंकलन व व्याप्ती :

प्रस्तुत लघुशोधनिबंधाच्या अध्ययनासाठी अंबाजोगाई येथील बचत गटांचा व त्याद्वारे होणाऱ्या महिलांचे सक्षमीकरण यांचा अभ्यास केला. बचत गटातील अध्यक्ष व सचिव यांच्यासह सर्वांचे महिलांचे प्राथमिक पध्दतीने तथ्य संकलन केले. प्रश्नावलीद्वारे मुलाखती घेतल्या निरीक्षणे केली हे तथ्य संकलन केल्यानंतर गोळा केलेल्या शाब्दिक तथ्यांची आलेखात मांडणी करण्यात आली. आलेखाच्या सहाय्याने सारण्या तयार करण्यात आल्या त्यानंतर सारण्यांचे वर्णन तयार करून विश्लेषण करण्यात आले. दुय्यम पध्दतीद्वारे पुस्तके व मासिके यांचा आधार घेण्यात आला.

नमुना निवड :

प्रस्तुत संशोधन प्रबंधासाठी साधारणपणे अंबाजोगाई येथील बचतगटाची निवड केल्या गेली. ही निवड याच्छिक पध्दतीने केल्या गेली. याच्छिक पध्दतीत लॉटर पध्दत वापरून 400 बचत गटांमध्ये 10 योग्य बचत गटांची निवड केल्या गेली.

सांख्येकी माहिती/आकडेवारी :

अंबाजोगाई येथील बचत गटातील 500 महिला लाभार्थिना कर्ज मिळवून दिल्या गेले याच्यासाठी उदा. रायगड नगर येथील स्त्रियांनी जी मासिक बचत केली तीच कर्ज म्हणून देण्यात आली. अंबाजोगाईतील 80 दारिद्र्य रेषेखालील गटांना प्रशिक्षण दिल्या गेले. त्यामुळे त्यांच्या कामात परिपक्वता आली. व त्यांनी या माध्यमातून स्वतःचा असा व्यावसाय सुरू केला आतापर्यंत फिरता निधी 245 गटांना देण्यात आला. 80 विविध गटांना उद्योगांसाठी बँकामार्फत कर्ज देण्यात आले. कर्ज परतफेडीनंतर शासनाने त्यांना अनुदान दिले. जो वेगवेगळ्या गटाला फिरता निधी दिला गेला तो शासनाच्या नियमानुसार होता बचत गटाचे मेळावे हे 02/03/2006 ते 05/05/2010 या काळात घेतल्या गेले. स्त्रि भ्रुण हत्या रोखण्यासाठी

25/02/2005 ला मेळावा घेतला गेला व स्त्रि भ्रुणहत्या कार्यक्रम गटामध्ये प्रभावी ठरला यामुळे महिलांचे विचार सकारात्मक झाले व त्यांना याचे मार्गदर्शन दिल्या गेले.

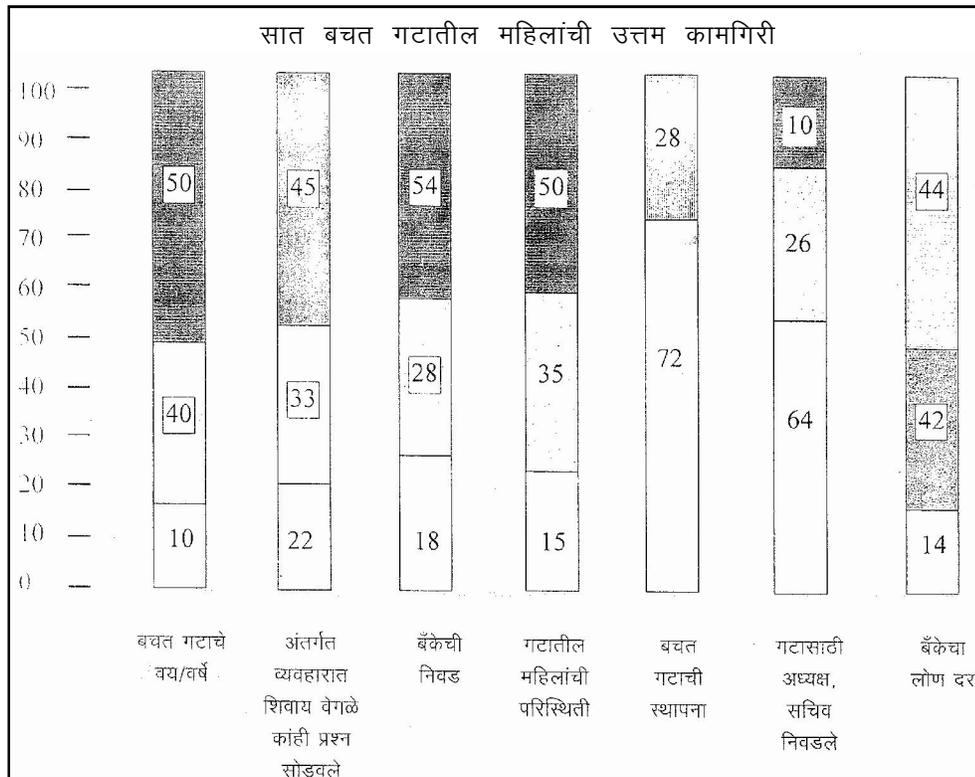
सात बचत गटातील महिलांची उत्तम कामगिरी :

वरील माहिती व आलेखावरून असे निदर्शनास येते की, जी ज्या 10 बचत गटांचा अभ्यास केला त्यामध्ये 7 बचत गटातील महिलांची वेगवेगळ्या क्षेत्रात उत्तम कामगिरी दिसून आली. 50 उत्तरदात्या महिलांच्या बचत गटांचे वय 7 ते 10 वर्षांचे आहे. तर 40 उत्तरदात्या महिलांच्या बचत गटांचे वय 5 ते 7 वर्षांचे आहेत व 10 महिलांच्या बचत गटांचे वय 1 ते 5 वर्षांचे आहे. अंतर्गत व्यवहाराशिवाय वेगळे कांही प्रश्न सोडवणाऱ्या 45 उत्तरदात्या महिलांनी दारूड्या पतींची दारूंची सवय सोडवली तर 33 उत्तरदात्या महिलांनी घरगुती भांडणे सोडविली आणि राहिलेल्या 22 महिलांनी पती-पत्नीतील तेढ सोडवले.

तसेच बँकेची निवड करतांना 54 उत्तरदात्या महिलांनी घराजवळची बँक म्हणून इंडीया बँकेची निवड केली. तर 28 उत्तरदात्या महिलांनी हैद्राबाद बँकेची निवड केली कारण की बँक सोयीची आहे व शहराच्या मध्यवर्ती ठिकाणी उपलब्ध आहे म्हणून निवडली. तसेच 18 उत्तरदात्या महिला या धोबीघाटमध्ये राहणाऱ्या आहेत. त्यांनी योगेश्वरी शाळेजवळील महाराष्ट्र बँक निवडली ही त्यांच्या घराजवळ आहे आणि सोयीस्करपणे आहे. गटातील महिलांची गटात येण्याआधी गीची स्थिती सांगताना 50 उत्तरदात्या महिलांची स्थिती साधारण होती तर 35 महिलांची स्थिती चांगली होती. 15 महिलांची स्थिती नाजूक होती या त्यामुळे उत्तरदात्या महिलांची स्थिती कशी होती हे लक्षात येते. महिला बचत गटाची स्थापना करण्यासाठी 72 महिलांचे म्हणणे होते की त्यांना कांहीतरी करण्याची नवी उमीद होती आणि फक्त 28 उत्तरदात्या महिलांचे म्हणणे होते की त्यांनी तज्ञांच्या मार्गदर्शनाने

बचत गटाची स्थापना केली आहे. 64 उत्तरदात्या महिलांचे म्हणणे होते की, अध्यक्ष व सचिव यांची निवड गटाच्या नेतृत्वासाठी केली आहे तर 26 उत्तरदात्याचे म्हणणे होते की, कार्यक्रमाच्या आखणीसाठी तसेच 10 उत्तरदात्या म्हणत होत्या की, गटाची कमतरता भरून काढण्यासाठी अध्यक्ष व सचिवांना निवडल्या गेले.

बचत गटातील उत्तरदात्या महिलांनी आपल्या सोयीनुसार आपल्याला घराजवळ उपलब्ध असेल अशा बँकेचा लोण दर मिळावा पैसे वेळेवर भरता यावे यासाठी ह्या बँका निवडल्या जिथे योग्य दाराने लोण मिळते. 44 उत्तरदात्यांनी इंडीया बँक निवडली जिथे 7 लोण दर

मिळाले. तर कांही 42 उत्तरदात्यांनी हैद्राबाद बँकेची निवड केली तेथे त्यांना 11 नी लोण दर दिल्या गेले. तसेच 14 उत्तरदात्या महिलांनी महाराष्ट्र बँकेची निवड केली. प्रत्येक बँकेचा एकच एक व्याजदर न राहता रोज तो सतत बदलत राहतो. कारण व्याजदर अर्थव्यवस्थेवर अवलंबून आहे.

गटामध्ये जर कर्ज दिल्या गेले नाही तर रक्कम वाढणार नाही विनाजामिन 1100 रु. कर्ज देऊ शकतात. 100 रुपयांना 1 ने किंवा 2 नी कर्ज दिले जाते दर महिन्यांच्या 100 रु. दराने ते वसूलही केले जाते गटात सर्व महिलांची संमती घेऊन गरजू महिलेला कर्ज दिले जाते व तिला त्याचवेळी विचारले जाते की किती महिन्यात कर्जाची परतफेड करेल. असा जर योग्य व्यवहार राहिला तर प्रत्येक गरजू महिलेला आपण कर्ज देऊ शकतो व व्यवहारही सुरळीतपणे पार पडते. चर्चा आणि परिणाम :

एकंदरीत अंबाजोगाईतील 10 बचत गटांचा अभ्यास केल्यानंतर असे निदर्शनास आले की, अंबाजोगाईत रायगड नगर येथील कॉंक्रेट मशिनचे काम जोरात चालू आहे तसेच गुरुवार पेठेतील सेंट्रीगल्टेचही उद्योग भरभराटीला आला आहे. तसेच पापड उद्योग, शिवणकलास, लोणचे, मिरचीकांड, हे सर्वच उद्योग मोठ्या प्रमाणावर चालत आहे. साडीवरील जरीचे काम लाखेच्या बांगड्या अशा प्रकारच्या उद्योगाला मोठ्या प्रमाणावर चालणा मिळाली.

निष्कर्ष :

(1) अंबाजोगाई बचत गट विविध उद्योग करत असल्यामुळे इतर ठिकाणच्या तुलनेत अंबाजोगाई येथील बचत गट चांगल्या प्रकारे प्रगती करीत आहेत.

(2) कुटूंबामध्ये महिला आपल्या पतीला बचत गटाच्या माध्यमातून करत असलेल्या उद्योगातून आर्थिक हातभार लावत असल्यामुळे घरातील करत्या व्यक्तीला देखील बचतगट एक आर्थिक स्तर उंचावण्याचे चांगले माध्यम वाटू लागले आहे.

(3) बचत गटाच्या माध्यमातून सक्षमीकरण होत आहे. त्यांना व्यावहारीक ज्ञान मिळत आहे. स्त्रि चार भिंतीतून बाहेर पडली आहे तीला बोलण्यासाठी व्यासपीठ मिळत आहे. म्हणजेच या माध्यमातून महिलांच्या सुप्त गुणांचा विकास होत आहे.

(4) बचत गटामुळे महिलांमध्ये धडाडी दिसून येत आहे. आता महिला कमकुवत न राहता मानसिकपेक्षा सुढ होत आहेत.

(5) अंबाजोगाईतील एका बचतगटाने दारूबंदी करण्यासाठी पाऊल उचलले त्यांनी पोलिस स्टेशन मधून परवाणगी घेतली त्यांच्यासोबत दोन महिला पोलिस कॉन्सटेबल दिल्या गेल्या सर्व महिलांनी आपले काम सुरू केले. दारूड्या दिसला की त्याच्या गळ्यात चपलाचा हार टाकायचा आणि त्याला धरून झोडपायचे असे या महिलांनी चार पाच वेळेस केले पण या महिलांच्या नवऱ्यांनी त्यांच्यावर दाब टाकला आणि त्यांना हे काम बंद करण्यास भाग पाडले यावरून आपण हे म्हणू शकतो की आजही महिलांचे सक्षमीकरण झालेले नाही.

(6) बचत गटामुळे देशातील दारिद्र्य आणि बेरोजगारी आटोक्यात येण्यास हातभार लागेल.

(7) शासनाने या नवीन बचत गटाच्या योजनेतून महिलांच्या योग्य कामगिरीतून त्यांचे सक्षमीकरण झालेले आहे असे आढळले.

शिफारशी :

(1) देशाच्या कानाकोपऱ्यात छोट्या छोट्या गावात देखील बचत गट स्थापन करणे आवश्यक झाले आहे.

(2) बचत गटाच्या महिलांना शासकीय विभागातील कॉलेजे समधील उपहारगृहे चालविण्यास देण्यात यावीत.

(3) शासनाने तगती मार्गावरील टोलनाक्यावरील वसुलीचे काम महिला बचत गटांना दिल्यास भ्रष्टाचार कमी होईल.

(4) दैनंदिन वृत्तपत्राची एजन्सी महिला बचत गटांना देण्यात यावी.

(5) एस.टी. बस स्थानकातील बुकस्टॉल या गटांना देण्यात यावेत.

त्रुटी :

मी संशोधनासाठी वेळे अभावी 10 बचत गटांचाच अभ्यास केला आहे त्याचाही संपुर्ण संशोधनाने अभ्यास करून अचुक मांडण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. त्यानंतर जास्त बचत गट निवडणुण चांगल्या प्रकारचा अभ्यास करण्याचा प्रयत्न करीन.

संदर्भ :

(1) स्वयंरोजगार शहरी योजना ऑफीसमधील तांबारे सर, हासेगांवकर सर यांची घेतलेली मुलाखत यांनी दिलेली अंबाजोगाईच्या बचत गटाची कागदोपत्री माहिती.

(2) 'क्योंकी जीना इसीका नाम है' - युनिसेफतर्फे दाखविली जाणारी दुरदर्शनची मालिका सोमवार ते बुधवार संध्याकाळी साडेआठ वाजता दाखविली गेली त्यात 24 ऑगस्ट 2010 या दिवशी बचत गटाचा विशेष कार्यक्रम यामध्ये दाखवला गेले.

(3) लोकराज्य - ऑगस्ट 2010, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, रुम नं. 33 तळमजला, मंत्रालय, मुंबई - 32.

(4) प्रा. डॉ. एम. यु. मुलाणी - अल्पबचत नियोजन (बचत गट), डायमंड पब्लिकेशन 1691, सदाशिव पेठ, शंकर प्रसाद को.हौ.सो. तिसरा मजला टिळक रोड, पुणे 411030.

